

POMOC KRAJANŮ V USA ČESKOSLOVENSKÉMU ZAHRANIČNÍMU ODBOJI A PŘI BUDOVÁNÍ ZAHRANIČNÍHO VOJSKA V OBDOBÍ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

František Hanzlík

Vznik československých legií v Rusku, ve Francii a v Itálii a jejich účast v boji proti Německu a Rakousko-Uhersku v průběhu 1. světové války se staly významnými faktory, které přispěly ke vzniku samostatného Československa v roce 1918. Do konce 1. světové války bojovalo na frontách téměř 100 000 československých legionářů, vojáků neexistujícího státu. Působení čs. legií se stalo důležitým argumentem pro T. G. Masaryka, gen. M. R. Štefánika a E. Beneše při jednáních o vzniku samostatného státu Čechů a Slováků s představiteli USA, Francie a Velké Británie.

Krajané v USA, Slováci i Češi, podporovali finančně, materiálně i politicky úsilí zahraničního odboje o vytvoření podmínek pro vznik samostatného státu. Pomoc krajanů v USA československému zahraničnímu odboji měla v průběhu války různé podoby. Začínala organizováním pomoci válkou strádajícím krajanům v Rakousko-Uhersku. Současně krajané shromažďovali finanční prostředky na podporu československého zahraničního odboje v čele s T. G. Masarykem a poskytovali pomoc zajatým vojákům rakousko-uherské armády slovanského původu v zajateckých v Rusku, v Srbsku i v jiných státech. Zapojení krajanů v USA do československého zahraničního odboje vyvrcholilo vstupem dobrovolníků do armád bojujících proti Rakousko-Uhersku a Německu. Po celou dobu války podporovali krajané v USA myšlenku na vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Vyvinuli mimořádné úsilí směřující k získání významných amerických politiků včetně prezidenta W. Wilsona k podpoře uskutečnění tohoto cíle.

Po vypuknutí 1. světové války došlo v USA k masovým protestním demonstracím českých a slovenských krajanů. Výsadní postavení v organizování pomoci krajanů získalo od samého začátku Chicago. První impuls vznikl mezi českými návštěvníky Matasovy restaurace v Chicagu po zveřejnění ultimáta Srbsku dne 25. července 1914. Z podnětu redaktora J. R. Pšenky, tajemníka Česko-americké tiskové kanceláře, byla svolána na večer

dne 27. července 1914 poradní schůze krajanů do Plzeňského pavilonu.¹ Přítomný profesor J. V. Nigrin pronesl prorocká slova: „Věřte, že nová doba musí přinést svobodu i Čechám.“ Tento názor byl většinou přítomných považován za: „...výstřelek nepřemýšlející horkokrevnosti“.²

Dne 28. července se v Plzeňském pavilonu konala manifestace českých, slovenských a srbských krajanů. Manifestaci zahájil J. F. Štěpina. Ihned po zahájení manifestace se z davu účastníků ozvalo: „Dolů s rakouským orlem.“ Následně byly strženy státní symboly Rakousko-Uherska, které se nacházely v prostoru manifestace. Její účastníci věnovali prvních 403 dolarů na pomocnou akci.³ Z iniciativy účastníků manifestace vznikl Česko-Slovenský pomocný výbor, který okamžitě zahájil činnost a uspořádal první peněžní sbírku. Jeho předsedou se stal J. F. Štěpina. Akce proti Rakousko-Uhersku zahájila i Slovenská liga v Pittsburgu pod vedením A. Mamateje a Š. Osuského. Dne 15. srpna 1914 se konala v Chicagu schůze krajanů Slováků, na níž o boji proti Rakousko-Uhersku promluvili A. Schustek a dr. Š. Osuský.

Z podnětu J. Tvrzického svolal redaktor časopisu Svornost J. R. Pšenka 25. srpna 1914 schůzi krajanů do školy Vojta Náprstek na 25. ulici v Chicagu. Obsahem schůze byly následující body:

- 1) Jak nejlépe pomoci vlasti naší hmotně.
- 2) Co konati v zájmu samosprávy a neodvislosti české.
- 3) Volné návrhy týkající se otázky české a přítomné doby.

Česko-americká národní rada dala na této schůzi podnět k založení organizace Českého národního sdružení – Bohemian National Alliance, (dále ČNS), které by koordinovalo pomoc krajanů v USA staré vlasti.⁴ Do čela nové organizace se v září 1914 postavil chicagský lékař dr. L. Fisher.⁵ Okamžitě navázal spolupráci s Česko-Slovenským pomocným výborem v Chicagu a s Českým červeným křížem.

Souběžně s akcemi v Chicagu se aktivizovali krajané po celých Spojených státech. Dalším centrem krajanského hnutí se stal New York. Dne 20. srpna 1914 se sešli členové Svazu svobodomyslných, sdružených kolem časopisu

¹ Plzeňský pavilon se nacházel v areálu rozsáhlého komplexu plzeňského pivovaru v Chicagu a stal se jedním z významných míst jednání představitelů krajanského hnutí po celou dobu 1. světové války.

² *Zlatá kniha Československého Chicaga* (dále jen *Zlatá kniha*). Chicago 1926, s. 41.

³ Tamtéž, s. 42.

⁴ Česko-americká národní rada vznikla v roce 1910 z iniciativy spisovatele a cestovatele E. Vráze jako americká odbočka Národní rady v Praze. Působila pouze v Chicagu. Zasloužila se o rozvoj českých škol. Zanikla v roce 1915. MARTINEK, Joseph: *The czechoslovak national council of America*. Chicago 1962, s. 4.

⁵ *Zlatá kniha*, s. 48.

Česká volná myšlenka v Americe, v New Yorku v místnostech Českého kooperativního knihkupectví na 72. ulici.

Po vzrušeném jednání schválili provolání, které zveřejnil český krajan-ský tisk 22. srpna 1914: „Dnešní vážná situace v Čechách žádá různé činy i od nás. Dnes nebo nikdy, musí být heslem každého Čecha, člena národa utiskovaného 400 let. Dnes nebo nikdy se nám dává příležitost postavit národ náš v řadu národů jiných, aby sám sobě určoval budoucí svůj osud. A jelikož naši bratři v Čechách nemohou v přítomné době a snad v nejbližší budoucnosti zcela nic učiniti, jest na nás, abychom něco učinili my, jsouce zde v zemi svobody.“⁶

O čtyři dny později se sešli v New Yorku spolkové národní pracovníci a vypracovali program zápasu za osvobození českého národa, který obsahoval následující úkoly:

1. Podporovat akce na osamostatnění staré vlasti,
2. podporovat hmotně válkou ochuzené a hladovějící krajany,
3. navázat styky se všemi spolky českými ve Spojených státech,
4. usilovat o zřízení ústředny, která by práce řídila,
5. navázat styky s Národní Radou v Chicagu ve příčině budoucího programu,
6. vydat sběrací listiny a odbývat schůze nejméně jednou týdně.

Dne 5. září 1914 se konala v New Yorku v Národní budově veřejná schůze krajanů. Byl zvolen 25členný výbor, který okamžitě zahájil činnost. Do 11. září 1914 se podařilo shromáždit první finanční prostředky ve výši 2 287,88 dolaru. Dne 19. listopadu byl Českému národnímu sdružení hlášen příjem 7 251 dolarů. Peníze pocházely z příspěvků různých spolků a ze soukromé sbírky.

Začátkem října 1914 došly do Spojených států zprávy o odchodu T. G. Masaryka do exilu a o zahájení zahraniční akce k získání samostatnosti Čechů a Slováků. T. G. Masaryk byl krajany v USA okamžitě a bezvýhradně uznán za vůdčí osobnost národně osvobozenického hnutí. Koncem října 1914 odeslali krajané z New Yorku do Švýcarska prvních 5 000 dolarů pomoci T. G. Masarykovi.⁷ V té době vznikl ve Švýcarsku z popudu Masaryka Český komitét zahraniční, který se stal prvním politickým orgánem zahraničního odboje.

Od samého počátku sehrávali při organizování pomocných akcí významnou úlohu členové organizací Sokola. Brzy po vypuknutí války vznikl Slovanský sokolský svaz, který zastupoval jednoty české, slovenské, slovinské a chorvatské. Sokolský svaz soustředil svoji pozornost na podpůrnou činnost

⁶ Český New York v době revoluce 1914–1918 (dále jen Český New York). New York 1921, s. 5.

⁷ Tamtéž, s. 6–7.

a jeho aktivity po vypuknutí války směřovaly k podpoře Srbska. Vedle organizování peněžních sbírek realizoval Sokolský svaz také akce propagačního charakteru. Americká veřejnost byla seznamována s důsledky války. Současně krajanský tisk zveřejňoval informace o zverstvech na srbské frontě.

Od září roku 1914 zaměřoval Slovanský sokolský svaz své úsilí i na poskytování pomoci vdovám a sirotkům po padlých českých vojácích. Dne 10. září 1914 zahájil peněžní sbírku. Na pomocnou akci do Chicaga odešlo prvních 251 dolarů. Sokolové se podíleli i na náboru dobrovolníků do armády. Efektivní využití jejich pomoci z velké části zajišťovalo České národní sdružení.

V září 1914 přijel do New Yorku V. E. Voska se vzkazem od T. G. Masaryka, se kterým se sešel tajně v Praze v srpnu. Hlavním úkolem se stalo sjednocení českého krajanského hnutí. Důležitým předpokladem pro rozšíření a zefektivnění pomoci čs. zahraničnímu odboji v průběhu roku 1915 bylo nejen sjednocení českého krajanského hnutí, ale také prohloubení spolupráce a sjednocení se slovenským krajanským hnutím reprezentovaným Slovenskou ligou.⁸

Počátkem roku 1915 vstoupilo české a slovenské krajanské hnutí v USA do nové etapy své činnosti. Jejím výsledkem bylo navázání úzké spolupráce a koordinace akcí ve prospěch dosažení společného cíle – vytvoření samostatného státu Čechů a Slováků. Ve dnech 13. a 14. března 1915 se konala v Clevelandu porada představitelů Českého národního sdružení. V jejím průběhu předložili dr. L. Fisher, V. E. Voska a J. F. Štěpina důkazy o spojení s T. G. Masarykem a seznámili účastníky s jeho koncepcí odboje proti Rakousko-Uhersku a s požadavky na finanční zajištění osvobozovací akce. Za ústřední sídlo revolučního hnutí pro celé Spojené státy a Kanadu bylo určeno Chicago. Následně se sešli dne 4. dubna 1915 zástupci Čechů a Slováků, aby projednali možnosti společného postupu v boji proti Rakousko-Uhersku. Za České národní sdružení se jednání zúčastnili – F. J. Štěpina, A. G. Melichar a J. J. Nosek. Za slovenskou stranu se zúčastnili – Š. Osuský, A. Schustek, G. Maršall, J. Gološinec, E. Tehlar, Š. Svatík a P. Havelka. Po čtyřhodinovém jednání přijali účastníci následující prohlášení: „Zástupci Slovenské Stráže a Českého národního sdružení v Americe vyslechnuvše podrobnou zprávu zástupce Sdružení o přítomném stavu politických poměrů v Rakousko-Uhersku, vyslovují se upřímně a bez výhrad pro společnou práci Čechů a Slováků Amerických ve prospěch zabezpečení samostatného hospodářského, kulturního a politického života obou národních kmenů v rámci budoucího Čes-

⁸ Slovenská liga byla založena 30. května 1907 v Clevelandu. K jejím zakladatelům patřili farář Štefan Furdek a redaktor P. V. Rovnianek. Sdružovala několik organizací a spolků občanů Spojených států slovenského původu. Převzato: https://sk.wikipedia.org/wiki/Slovensk%C3%A1_liga_v_Amerike.

koslovenského státu. Jsouce pro jednotný útvar politický, jsme současně pro naprostou samosprávu jednotlivých národních kmenů. Z tohoto stanoviska základního vycházejíce, podporují Čechové a Slováci každou snahu, která by vedla k uskutečnění tohoto společného ideálu československého.“⁹

Závěry jednání českých a slovenských krajanů z počátku dubna potvrdilo zasedání představitelů Slovenské ligy a Českého národního sdružení 22. října 1915 v Clevelandu. Výsledek jednání je považován za základní východisko další spolupráce Čechů a Slováků v Americe v boji za rozbití Rakousko-Uherska a vytvoření samostatného státu Čechů a Slováků. Jednání se zúčastnili A. Mamatey, I. Daxner, Š. Osuský, J. V. Matyáš, Rev. Liščinsky, I. Bielek, P. Jamarik, dr. M. Francisci, J. Pankuch, J. Tvrzický, V. E Voska a J. Martinka.¹⁰

Výsledky jednání mezi představiteli amerických Slováků a Čechů organizovaných ve Slovenské lize a v Českém národním sdružení znamenaly vytvoření zcela nových podmínek pro čs. zahraniční odboj v USA. Krajanský tisk přinesl rozsáhlé informace o výsledcích jednání a nabádal krajany k úzké spolupráci ve všech oblastech, které mohly přispět k dosažení společného cíle. Výsledky jednání mezi Slovenskou ligou a Českým národním sdružením průběžně zveřejňované v krajanském tisku se staly impulzem pro rychlé zakládání odboček obou organizací. V průběhu roku 1915 vznikly desítky nových odboček Českého národního sdružení po celých Spojených státech amerických a v Kanadě.¹¹ Obsah archivních pramenů ukazuje nezměrné úsilí všech krajanských organizací i dalších spolků, v nichž krajané působili, při hledání možností jak přispět ke splnění společného cíle.¹²

Hlavní úsilí členů všech krajanských organizací v USA směřovalo k získávání finanční a materiální pomoci. Jejich vedoucí činitelé se zabývali především vytváření podmínek v oblasti politické. Hlavní pozornost zaměřovali k navázání kontaktů s představiteli úřadů v jednotlivých státech USA, k navázání spolupráce s vládními činiteli a představiteli Kongresu. Ve velmi krátké době se podařilo pomocí rozsáhlé kampaně dosáhnout podpory

⁹ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Praha (dále VÚA-VHA), fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 1, Zápisník z první poradní schůze československé.

¹⁰ VÚA-VHA, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 1, Zápisnice prvního zasedání Slov. Ligy a C. Nár. Sdr.

¹¹ Na počátku roku 1915 mělo České Národní Sdružení desítky odboček v USA. O tři roky později byl jejich počet odhadován na 350 s více než 200 000 členy. Základ tvořili členové Sokola, různých svobodomyšlných spolků a členky ženských spolků.

¹² Ve Vojenském historickém archivu v Praze, který je součástí Vojenského ústředního archivu, je uloženo celkem 33 kantonů, které obsahují materiály týkající se působení krajanských spolků v Americe. Další archivní materiály jsou uloženy v Archivu Čechů a Slováků v zahraničí (ACASA) v americkém Chicagu.

ze strany amerických úřadů. Významnou úlohu při navazování kontaktů s vládními činiteli sehrál známý chicagský právník K. Pergler.

Základním problémem čs. zahraničního odboje se stalo jeho financování. Sám T. G. Masaryk v dopise Českému národnímu sdružení ze dne 26. května 1915 konstatoval: „Moje práce zde, to není jinak možné, stojí mnoho peněz, ale veliký náš cíl nedá se dosáhnouti bez obětí. A nebudou obětováni jen peníze – již i životy, a mnohé byly položeny a budou. Prosím tudíž ještě jednou formálně slavné Sdružení, abyste mě slíbenou podporu co nejdříve dali a ovšem musím ihned dodat, abyste byli připraveni na vyšší obnos, než je \$ 50 000.“¹³ České národní sdružení naléhavě žádalo Masaryka, aby přijel osobně do Ameriky podpořit akce k získání potřebných finančních prostředků. Na opakované žádosti Masaryk odpovídal: „Já nemohu k Vám, ani nikdo jiný, máme tu mnoho práce, a je nás zatím málo.“¹⁴

Po tajných poslech poslal vzkaz do Prahy: „Pošlete okamžitě někoho do Ameriky. Amerika česká a slovenská musí být získána, nemáme-li trpěti osudnými finančními nedostatky.“¹⁵ Tehdejší člen pražské Maffie dr. E. Beneš se obrátil na svého bratra Vojtu, který koncem července 1915 opustil Rakousko-Uhersko. V. Beneš dorazil do New Yorku v polovině srpna 1915. Z obav před perzekucí rodiny a svého bratra Edvarda v Rakousko-Uhersku zahájil veřejné přednášky až v listopadu 1915 v době, kdy jeho bratr odešel do Francie. Měl výrazný podíl na růstu počtu odboček ČNS po celých Spojených státech i na úspěšném boji se skupinou krajanů podporujících Rakousko-Uhersko pod vedením dr. F. Išky.

Od poloviny roku 1915 došlo k podstatnému rozšíření aktivit krajanů v USA směřujících k získání finančních prostředků ve prospěch pomocné akce i k rozšíření akcí kulturního, sportovního a propagačního charakteru. K získání potřebných finančních prostředků byly dávány do oběhu národní kolky, diplomy, odznaky, kapesní a nástěnné pokladničky. Začaly se organizovat nejrůznější slavnosti, národní poutě, přednášky a další akce. V čele výše uvedeného úsilí stály odbočky ČNS v New Yorku a okolí. Jako první vydávaly národní kolky a diplomy. Do 27. července 1915 bylo vybráno v New Yorku a okolí 17 635 dolarů.¹⁶ První bazar zorganizovaný v New Yorku přinesl nečekaný úspěch v podobě výtěžku ve výši více než 22 000 dolarů. Zároveň založil tradici, která se rozšířila mezi krajany po celých Spojených státech. Pověstné bazary se staly jedním z hlavních zdrojů financí poskytovaných kra-

¹³ *Zlatá kniha*, s. 51.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ *Český New York*, s. 8.

jany z USA až do vzniku samostatného Československa T. G. Masarykovi, E. Benešovi a celému čs. zahraničnímu odboji.

V létě roku 1915 byly vypracovány podrobné stanovy ČNS s názvem – Organizace a úkol Českého národního sdružení v Americe.¹⁷ Jejich první článek uváděl, že ČNS tvoří organizace Čechoslovanů ve Spojených státech, v Kanadě a v Jižní Americe. Podrobně upravovaly stanovy strukturu ČNS, působnost jednotlivých stupňů, volbu funkcionářů, evidenci získaných finančních prostředků a jejich využití. Velká pozornost byla věnována propagační činnosti prostřednictvím tiskové kanceláře. Stanovy rovněž ukládaly ústřednímu výboru úkol navázat co nejčetnější styky s vynikajícími spisovateli, novináři a americkými politiky a seznamovat je slovem i tiskem „...s osudy a snahami svého národa v této válce“.¹⁸

Území Ameriky bylo rozděleno na 10 krajů (osm v USA, jeden v Kanadě a jeden v Argentině). USA – Chicago, New York, Cleveland, Omaha, San Francisco, Oklahoma, Cedar Rapids, St. Louis. Kanada – Winipeg, Jižní Amerika – Buenos Aires. V každém kraji postupně vznikaly místní odbočky, jejichž činnost krajské odbočky koordinovaly. Výbory vyšších stupňů se skládaly ze zvolených zástupců nižších stupňů a z kooptovaných významných osobností. Podle stanov se mohli stát členy ústředního výboru i zástupci ústředních těles spolkových, které podporovaly činnost ČNS (z ústředí sokolských organizací, Svazu svobodomyšlných, z hlavních úřadoven podpůrných jednot atd.)¹⁹

V rámci odboček ČNS vznikaly v mnoha místech i dětské odbočky. Školní mládež se svými učiteli se v rámci možností angažovala různými formami při získávání finanční i jiné pomoci. Dětské soubory vystupovaly s úspěchem na kulturních akcích, při tradičních bazarech, posvíceních a pomáhaly dospělým drobnými pracemi při sbírkách finančních prostředků. Ve své činnosti byly dětské odbočky velmi úspěšné. Jejich činnost byla vysoce hodnocena i vedoucími činiteli ČNS. Odměnou za jejich činnost byly děkovné dopisy Vojty Beneše a jeho vlastnoruční podpisy v kronikách dětských odboček.

Čeští a slovenští krajané v USA byli informováni o aktuálním dění ve světě a o aktivitách Masarykovy zahraniční akce prostřednictvím Tiskové kanceláře ČNS. Měli k dispozici komentované zprávy anglického a francouzského tisku i překlady studií o české otázce. Největší propagační práci odvedli dr. K. Pergler a prof. J. Zmrhal. Úsilí o získání finančních prostředků se postupně rozšiřovalo o akci politicko-propagační, která mezi jiným přispěla

¹⁷ VÚA-VHA, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 1.

¹⁸ VÚA-VHA, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 1.

¹⁹ Stanovy byly rozeslány všem odbočkám ČNS 22. září 1915. *Český New York*, s. 8.

i k odstranění počátečních pochybností americké veřejnosti záměrně živěné kampaněmi prorakouských exponentů a agentů.

Kancelář pro zprávy o české věci v tisku americkém dvakrát měsíčně zpracovávala přehledy o důležitých událostech v habsburské monarchii s důrazem na české země a spojenecké státy v podobě bulletinu v anglickém jazyce v 500 exemplářích. Byl dáván k dispozici americkému tisku, který mohl zasvěceněji informovat o problémech porobených národů habsburské monarchie.

Zpracování bulletinu, jehož působnost byla později rozšířena i na Kanadu, měl na starosti dr. J. Smetánka s okruhem spolupracovníků, který současně vedl i deník výstřižků o českých záležitostech v americkém a krajanském tisku. Základní informace o činnosti ČNS podával Zpravodaj vydávaný jednou měsíčně. Do mnoha amerických knihoven byl současně zasílán časopis *La Nation Tchéque* vycházející ve Francii. Do Ruska, Itálie a Francie byly expedovány tisíce výtisků novin, časopisů, brožur a knih.

S celkovým obsahem i rozsahem činnosti ČNS byly od roku 1915 pravidelně informovány jednotlivé odbočky interními zprávami, které nebyly určeny ke zveřejnění. Na jejich konci figurovaly podpisy předsedy ČNS dr. L. Fishera, V. Beneše a J. Tvrzického.²⁰

Rok 1915 přinesl zásadní změny v činnosti českého a slovenského krajanského hnutí. Po dlouholetých rozporech uvnitř českého krajanského hnutí, zejména mezi katolíky a svobodomyšlnými, došlo k jeho sjednocení a zmírnění rozporů. Přesto, že různé katolické spolky a organizace působily samostatně a mimo ČNS, podílely se i ony významně na poskytování finanční a materiální pomoci strádajícím krajanům ve staré vlasti. Nezměrné úsilí představitelů českého a slovenského krajanského hnutí se projevilo v aktivizaci drtivé většiny prostých krajanů. T. G. Masarykovi bylo podle záznamů ČNS odevzdáno v průběhu roku 1915 postupně 19 890 dolarů.²¹ Krajané v USA, Češi a Slováci poskytli v průběhu roku 1915 československému zahraničnímu odboji pomoc, která umožnila jeho další rozvoj v následujícím období.

Významnou úlohu při poskytování pomoci čs. zahraniční akci sehrávala Národně sociální beseda J. V. Frič, založená v květnu 1907 v Chicagu stoupenci národně sociální strany. K významným představitelům patřili J. F. Štěpina, J. Tvrzický, J. Nosek, J. J. Fekl a J. Tittelbach. Beseda J. V. Frič se do historie nesmazatelně zapsala rozsáhlou pomocnou akcí českým zajat-

²⁰ Zprávy jsou uloženy ve VÚA-VHA Praha, ve fondu České národní sdružení v Americe, kart. 1.

²¹ VÚA-VHA Praha, fond České národní sdružení v Americe, kart. 18.

cům. Pomoc směřovala do 52 zajateckých táborů, které se nacházely v Rusku, Srbsku, Černé Hoře, Řecku, Francii a Itálii. Později poskytovala významnou pomoc čs. legiím v Rusku. Z obsahu zachované korespondence mezi zajatci a Besedou J. V. Frič je zřejmá všestranná a rozsáhlá pomoc zajatým krajanům. Od zasílání různých tiskovin, přes materiální pomoc až po vyhledávání kontaktů s příbuznými zajatců ve Spojených státech nebo i v jiných zemích.

Z počátku bylo zapotřebí zásilky zajatcům frankovat, na což přispívali členové Besedy J. V. Frič dobrovolnými týdenními příspěvky a organizováním sbírek. V průběhu června 1915 oznámil generální poštovník (ministr pošt) ve Washingtonu, že zásilky válečným zajatcům jsou osvobozeny od placení poštovného. Vzhledem k enormnímu zájmu zajatců z Ruska, Srbska, Černé Hory, Asinarry, Korsiky o zasílání novin, knih, kalendářů a další literatury, byla v českých čtvrtích Chicaga v průběhu roku 1916 vytvořena síť sbíren, do kterých krajané dodávali přečtené časopisy a knihy. Také žáci české školy Vojta Náprstek, na požádání učitelů, přinášeli časopisy ze svých domovů. V roce 1915 zasílala Beseda tiskoviny a pomoc do 147 zajateckých táborů.²²

V následujících letech došlo k dalšímu rozšíření pomoci Národně sociální besedy J. V. Frič. Úctyhodnou práci lze dokumentovat na odeslání 90 000 čísel česko-amerických časopisů, více jak 40 000 zaslaných knih, kalendářů, brožur a dalších materiálů do 230 míst v Rusku, do 52 míst v Srbsku a Černé Hoře a dále do Řecka, Francie a Itálie, všude tam, kde byli čeští vojáci – příslušníci čs. zahraničního vojska nebo zajatci. Beseda obdržela od zajatců téměř 7 000 dopisů a lístků. Vedle novin, knih a časopisů byly zajatcům a vojákům odesílány bedny šatstva, prádla, obuvi, tabáku hygienických a dalších potřeb. Mimo korespondence s českými zajatci (později i legionáři), jimž vyhledávala příbuzné v Americe, dostávala Beseda žádosti také od polských, jihoslovanských, rumunských zajatců, i zajatců dalších národností, které předávala časopisům dotýčných národností v USA ke zveřejnění. Beseda J. V. Frič celkově zprostředkovala kontakt 1 600 zajatců s příbuznými žijícími v USA a Kanadě.

Hlavní zdroje příjmů ČNS představovaly pověstné bazary po vzoru New Yorku, kulturní akce, slavnosti, atrakce, zábavy, přednášky, posvěcení a novoroční dary. Na organizování těchto akcí se podílely společně největší krajané organizace – Slovenská liga, Národní svaz českých katolíků a České národní sdružení. Zdrojem financí bylo i členství v Českém národním sdružení za symbolický jeden dolar. Malíř F. Francel zhotovil diplomy, které byly členům věnovány za příspěvek pět dolarů. Podobným způsobem byly vyu-

²² Podrobné informace o činnosti Besedy J. V. Frič obsahuje fond Národně sociální (vzdělávací) beseda J. V. Frič uložený ve VÚA-VHA, kart. 1–9.

živány i nejrůznější odznaky s vlasteneckou a národní tematikou a Národní kolek. České a slovenské krajské časopisy zavedly sběrací rubriky a pravidelně odevzdávaly získané finanční prostředky na pomocnou akci. Značné finanční částky získávaly organizace slovenského Sokolstva. V průběhu války vynesly výsledky sbírek při různých příležitostech více jako 100 000 dolarů. Z nich více než 10 000 bylo zasláno jako přímá pomoc našim legionářům do Ruska.²³

Důležitou úlohu při získávání finanční i jiné pomoci pro československou zahraniční akci, pro zajatce v Rusku, v Srbsku, v Itálii i pro vojáky vznikajících československých legií, sehrály ženské pomocné organizace. Nejvýznamnější a nejznámější organizací se staly Včelky, které pracovaly ve prospěch Českého národního sdružení. Jejich název symbolizoval pracovitost včel. Stejně organizace slovenských krajanek v Americe měly název Priadky. Členky těchto ženských pomocných organizací se podílely na organizování peněžních sbírek, kulturních akcí, pověstných bazarů a také na získávání a distribuci materiální pomoci zajatcům a vojákům čs. legií především ve Francii a v Rusku. Samy členky upletly tisíce svetrů, ponožek a ušily množství košil a dalších oděvů. Současně pečovaly o děti, jejich otcové padli v řadách československých legií nebo americké armády a poskytovaly další všestrannou pomoc jejich rodinám.²⁴

V únoru 1916 vznikla v Paříži Československá národní rada (dále jen ČSNR) v čele s T. G. Masarykem, E. Benešem a M. R. Štefánikem.²⁵ Od samého počátku udržovala široké kontakty s krajaney v USA prostřednictvím ČNS. V průběhu roku 1916 si Masaryk uvědomil nezbytnost vytvoření československého zahraničního vojska, které by se zapojilo do bojů proti Rakousko-Uhersku a Německu. K tomu v té době uvedl: „Bez bojujícího vojska náš nárok na osvobození zůstane málo povšimnut...“²⁶

V té době již působila v rámci ruské armády jednotka složená z českých krajanů známá pod označením Česká družina. V dubnu 1916 byla rozšířena na brigádu. Čítala více jako 3 500 vojáků. Jednalo se o řádnou jednotku ruské armády, na jejíž použití nemělo vedení československé zahraniční akce žádný vliv. Masaryk proto předpokládal, že bude postupně vytvářeno československé zahraniční vojsko složené ze zajatců – Čechů a Slováků, kteří pobývali

²³ BíMA, Karol: *Slovenské Sokolstvo v Amerike*. Praha 1926, s. 19.

²⁴ Podrobné informace o činnosti ženské organizace „Včelky“ obsahuje fond Ostatní spolky, uložený v VÚA-VHA, kart. 17.

²⁵ Předchůdcem Československé národní rady byl Český zahraniční komitét, který vznikl ve Švýcarsku v září 1915 pod vedením T. G. Masaryka.

²⁶ MASARYK, Tomáš Garigue: *Světová revoluce*. Praha 1930, s. 71.

v zajateckých táborech dohodových mocností a ve státech bojujících po jejích boku. Šlo zejména o Itálii, Francii a Rusko. Jednání směřující k vytvoření čs. zahraniční armády ve Francii a v Itálii, které vedli E. Beneš a M. R. Štefánik, byla velmi složitá. Vládní i vojenští činitelé obou států odmítali možnost vytváření jednotek ze zajatců s odkazem na ustanovení haagské konvence z roku 1908, která použití zajatců nepřátelského státu v armádě nebo na pracích v bezprostřední blízkosti fronty zakazovala. Stejně stanovisko zaujala i ruská vláda, když krajané v Rusku žádali o možnost doplnění České družiny o dobrovolníky z řad zajatců. Francie, Rusko a nakonec i Itálie postupně svá stanoviska změnily. Stalo se tak až v době, kdy se uvedené státy vzhledem k vyčerpání materiálních i lidských zdrojů dostaly do svízelné situace.²⁷

Úspěšně probíhala jednání Beneše a Štefánika s představiteli vlády a armády ve Francii. Za jeden z možných zdrojů získání dobrovolníků považoval M. R. Štefánik naše krajany v USA. Stovky krajanů se hlásily dobrovolně do kanadské armády ještě v době, kdy Spojené státy nebyly ve válce s Německem.

Počátek roku 1917 přinesl příznivější podmínky pro další rozvoj čs. zahraničního odboje. Dne 3. února 1917 přerušily Spojené státy diplomatické styky s Německem. Následně 6. dubna 1917 vyhlásily Německu válku. Komplikované vztahy měly Spojené státy i nadále s Rakousko-Uherskem. Jejich výsledkem bylo rovněž vyhlášení války, ale až 7. prosince 1917. Před krajany ve Spojených státech vyvstal nový úkol. V rámci ČNS vznikly ve velmi krátké době vojenské výbory, které se náboru do americké armády věnovaly. Původně se předpokládalo, že v rámci americké armády bude postaven alespoň jeden československý pluk. Z tohoto záměru nakonec sešlo.

V červnu 1917 odplul M. R. Štefánik do Ameriky. Jeho hlavním cílem bylo získat souhlas amerických úřadů s náborem dobrovolníků a projednat konkrétní postup s vedoucími činiteli krajanského hnutí v USA. Spolu s E. Benešem předpokládali, že se jim podaří získat v Americe asi 20 000 dobrovolníků do československých legií ve Francii. V průběhu jednání se členy americké vlády bylo M. R. Štefánikovi sděleno její oficiální stanovisko. Spojené státy vyslovily souhlas s náborem dobrovolníků, kteří nepodléhali odvodní povinnosti do armády americké. Fakticky to znamenalo, že do československé armády ve Francii mohli nastoupit krajané, kteří do té doby neobdrželi americké občanství. Po jednání se členy americké vlády ve Wa-

²⁷ Rusko umožnilo vstup dobrovolníků z řad zajatců do československé brigády na jaře 1917. Francie povolila budování československé autonomní armády dekretem prezidenta republiky 19. prosince 1917 a Itálie až 21. dubna 1918.

shingtonu svolal generál M. R. Štefánik na polovinu srpna 1917 do Chicaga poradu zástupců Slovenské ligy, Českého národního sdružení a dalších významných krajanských organizací.²⁸ V jejím průběhu seznámil přítomné s plány Československé národní rady v Paříži na vybudování armády. Zároveň je seznámil se stanoviskem vlády USA k náboru dobrovolníků a oznámil, že Francie s vybudováním armády souhlasí. Vzhledem ke skutečnosti, že vláda Spojených států nakonec umožnila pouze nábor mezi krajany, kteří nepodléhali odvodní povinnosti do americké armády, musela ČSNR svoje plány podstatně korigovat.²⁹

V září 1917 vydal M. R. Štefánik svolání o národní mobilizaci. V neděli 14. října 1917 navštívil Chicago. Na dvou velkých schůzích v síni Havlíček – Tyrš a v Plzeňském parku podpořil mobilizaci krajanů do československé armády. K nástupu dobrovolníků do armády vyzvali přítomní činitelé Sokola.

Dekret prezidenta Francouzské republiky o vytvoření československé autonomní armády ve Francii vydaný dne 16. prosince 1917 zásadním způsobem ovlivnil další vývoj událostí a setkal se s mimořádným ohlasem i mezi českými a slovenskými krajany v USA a v Kanadě. Od podzimu 1917 do března 1918 realizovalo nábor do československé armády ve Francii České národní sdružení cestou svých odboček a vojenských výborů. První dobrovolníci do budoucí československé autonomní armády odpluli do Francie začátkem listopadu 1917, ještě před zveřejněním dekretu prezidenta Francouzské republiky. Vznik československé armády ve Francii považovali krajané v Americe za faktické uznání budoucího samostatného státu Čechů a Slováků.

Československá národní rada ve Francii reagovala průběžně na vývoj situace a postupně rozšiřovala svoje působení. Vznikly odbočky ČSNR v Rusku a ve Spojených státech. Odbočka Československé národní rady v Americe byla ustavena na společném zasedání Českého národního sdružení a Slovenské ligy 10. března 1918 jako výkonný orgán českých a slovenských organizací v Americe a zástupce pařížské ČSNR ve Spojených státech a v Kanadě. Do jejího čela byl postaven předseda – člen ČSNR v Paříži – K. Pergler a dva místopředsedové (předseda Českého národního sdružení a předseda Slovenské ligy). Odbočka měla dva tajemníky a čtyři odbory: politicko-konsulární, propagačně informační, vojenský a pomocný. Vedle toho existovala samostatná finanční komise v čele s pokladníkem. První dva odbory sídlily ve Wa-

²⁸ M. R. Štefánik měl v létě 1917 hodnost majora francouzské armády. Pro zvýšení jeho autority při předpokládaných jednáních s nejvyššími představiteli USA mu byla před odjezdem do Ameriky propůjčena hodnost generála.

²⁹ Původní představa M. R. Štefánika byla realistická. Svědčí o tom skutečnost, že do americké armády nastoupilo více než 30 000 českých a více než 12 000 slovenských krajanů.

shingtonu, kde byl tajemníkem J. Císař, zbývající v New Yorku. Propagační a informační odbor rovněž řídil činnost Slovanské (čs.) tiskové kanceláře Slav (Czech) Press Bureau v čele s J. Tvrzickým. Funkce redaktorů zastávali G. H. Mika a J. Smetánka.

Hlavní úloha při náboru dobrovolníků, včetně zabezpečování transportů do Francie, náležela Vojenskému odboru odbočky ČSNR v Americe. Sídli v New Yorku a bezprostředně podléhal odbočce ČSNR, s níž udržoval spojení prostřednictvím hlavní kanceláře ve Washingtonu. Vojenský odbor (běžně se používal i termín vojenská kancelář) koordinoval činnost vojenských výborů v New Yorku, Pittsburgu, Clevelandu, Chicagu, Omaze a San Franciscu, které spravovaly jednotlivé okresy zahrnující vždy několik amerických států. Od dubna 1918 řídil výcvikový tábor čs. dobrovolníků ve Stamfordu ve státě Connecticut.

V čele odboru stáli důstojníci z Ruska – kpt. Z. Fierlinger a kpt. F. Písecký. V kanceláři pracovali dále poručíci A. Holý, J. Horvát, M. Niedrle a O. Španiel. Členové vojenských výborů byli voleni místními organizacemi zastoupenými v ČNS a Slovenské lize. Vojenské výbory se podílely na náboru dobrovolníků – krajanů do československé zahraniční armády a realizovaly rozsáhlou agitační a přednáškovou činnost. Dobrovolníci, kteří se přihlásili ke službě, (podmínkou k přijetí věk od 18 do 45 let, nesměli podléhat odvodu do americké armády, otcové rodin nesměli mít více jak čtyři děti) byli po vyplnění příslušných formulářů posíláni přímo do New Yorku, odkud po zaregistrování ve vojenské kanceláři odjeli do vojenského tábora ve Stamfordu.³⁰

Rodinám dobrovolníků náležela podpora, která u bezdětných žen činila 14 dolarů, u žen s jedním dítětem 18 dolarů, se dvěma dětmi 22 dolarů, se třemi 26 dolarů a se čtyřmi dětmi 30 dolarů měsíčně.³¹ Rodinám dobrovolníků poskytoval pomoc i Americký červený kříž. Hlavní vojenská kancelář po transportu dobrovolníků do Francie okamžitě cestou hlavního pomocného výboru zasílala jména a adresy rodin centrále Amerického červeného kříže do Washingtonu.

Významným centrem krajanského hnutí v Americe a základnou pro poskytování pomoci čs. zahraničnímu odboji, včetně náboru dobrovolníků pro čs. armádu ve Francii se stal Cleveland ve státě Ohio. Český podnikatel M. Zeman koupil na podzim 1904 budovu bývalého sirotčince, která se nacházela na hlavní třídě české části města Broadway s cílem přeměnit ji na krajanské centrum. Na přestavbu budovy věnoval značné finanční prostředky a nazval ji Probulov po vesnici nacházející se poblíž Orlíku nad

³⁰ VÚA-VHA, fond České Národní Sdružení v Americe – Vojenský výbor, kart. 16.

³¹ Tamtéž.

Vltavou, kde se narodil. Před vypuknutím 1. světové války byla ke staré budově přistavena moderní železobetonová se širokým průčelím, s restaurační místností a s obchodními místnostmi. Probulov se stal pojmem především v letech 1. světové války. V roce 1915 se stal dějištěm rozsáhlé pomocné akce ve prospěch českých zajatců v Srbsku. Stal se střediskem národní, pomocné a vojenské činnosti celého rozsáhlého regionu. Mělo zde sídlo také České národní sdružení v Clevelandu. V budově působila ústředna pomocné organizace Včelka a odvodní kancelář pro nábor dobrovolníků na francouzskou frontu. Vybírala se zde Národní daň, fungovala sběrna šatstva, prádla, obuvi a potravin pro příslušníky čs. legií. V březnu 1917 zde byla založena Odbočka Československé národní rady a konaly se zde nejrůznější porady za účasti představitelů zahraničního odboje včetně T. G. Masaryka.

Dne 8. dubna 1918 vznikl ve Stamfordu (stát Connecticut) výcvikový tábor čs. dobrovolníků (Czechoslovak Camp). Shromažďovali se v něm krajané ve věku od 18–40 let, kteří se rozhodli vstoupit do československé armády ve Francii. Nacházel se hodinu jízdy od New Yorku, pět mil od města Stamford. Známy americký sochař pan Gutzon Borglum dal pro vybudování tábora, umístěného v blízkosti železniční tratě, k dispozici přes 400 akrů pozemků a lesů za nepatrný nájem 35 dolarů měsíčně. Ještě před otevřením bylo nutné vybudovat potřebné zázemí v podobě ubytoven, jídelny a dalších potřebných objektů.

Tábor spravovala tříčlenná kancelář v čele s velitelem, která podléhala vojenské kanceláři v New Yorku. Chod tábora upravoval denní řád, který měl 30 bodů. Při prvním ranním signálu táborového trubače se vztyčovala vlajka, která se stahovala v rámci večerní modlitby. Mužstvo i představení si tykali a oslovovali se navzájem „bratře“. Každý dobrovolník denně dostával 10 centů, které se vyplácely týdně. Přesuny dobrovolníků do tábora zabezpečovaly vojenské výbory. Transporty do Francie se prováděly na francouzských lodích.³²

S pomocí našich krajanů v USA směřující k budování čs. zahraničního vojska je nerozlučně spjata i jméno známého českého grafika a ilustrátora Vojtěcha Preissga. Významným způsobem se podílel na propagačních akcích a současně byl důvěrníkem vojenského výboru pro státy Novoanglické. Je autorem mnohých náborových plakátů pro československé legie. Zpracoval také památný manifest k americkým Slovákům. Pracoval neúnavně a nezištně ve prospěch Českého národního sdružení. Jeho plakáty, využívané v pro-

³² Podrobné informace o vzniku a fungování vojenského tábora ve Stamfordu obsahuje fond Odbočky ČSNRA – USA, uložený ve VÚA-VHA a fond České Národní Sdružení v Americe – Vojenský výbor, kart. 16.

pagačních akcích se staly známými nejen v Americe, ale i ve Francii, v Itálii a v Rusku.

Závěrečnou fází pomoci našich krajanů v USA mohl osobně na vlastní oči sledovat i T. G. Masaryk. Na jaře roku 1918 se vydal z Moskvy přes Sibiř, Koreu, Japonsko a Kanadu do USA, aby ovlivnil názory americké administrativy ve prospěch konstituování samostatného státu Čechů a Slováků. Triumfálního uvítání se mu dostalo 5. května 1918 od českých a slovenských krajanů v Chicagu. Podobné přijetí zažil i v New Yorku. Navštívil i československé dobrovolníky ve výcvikovém táboře ve Stamfordu.

V průběhu amerického pobytu se setkal s představiteli politického života, měl řadu jednání s diplomaty akreditovanými v USA a zúčastňoval se schůzek s krajany. Jeho články byly publikovány v tisku, zejména pak ve Washington Post a New York Times. V Pittsburgu podepsal 30. května 1918 spolu s představiteli českých a slovenských krajanských organizací v USA dohodu o společném státu. Při setkáních s prezidentem USA W. Wilsonem (byly celkem čtyři, přičemž první se uskutečnilo 19. června 1918 v Bílém domě ve Washingtonu) dosáhl jeho plné podpory. Americký prezident 28. června 1918 veřejně vyhlásil, že jeho země sleduje osvobození slovanských národů z rakouské a německé nadvlády. USA, stejně tak jako předtím Velká Británie a Francie, uznali 3. září 1918 ČSNR jako vládu a spojence. Masarykova Washingtonská deklarace z 18. října 1918 je považována za zakládající listinu nového demokratického československého státu.

Všestranná pomoc krajanů v USA se stala významným faktorem umožňujícím vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Za celé období války poskytl krajané v USA Slováci a Češi finanční prostředky ve výši přesahující 1 500 000 dolarů. Vedle finanční pomoci nelze pominout ani rozsáhlou pomoc materiální, která putovala loďními transporty především do Francie a Anglie a také přímou účast dobrovolníků v bojích proti Německu a Rakousko-Uhersku v řadách československých legií ve Francii.

Převážná část krajanů Čechů a Slováků podléhala odvodní povinnosti do americké armády. Podle oficiálních údajů bylo do armády USA zařazeno 30 218 Čechů a 12 186 Slováků narozených v Rakousko-Uhersku. Z nich bylo 30 000 odesláno na frontu do Francie. Dále v americké armádě sloužilo téměř 28 000 Čechů a Slováků narozených v Americe. Do československých legií ve Francii se dobrovolně přihlásilo 3 002 Čechů a Slováků. Celkem 2 390 z nich odjelo do Francie. Ostatní zůstali ve Spojených státech v důsledku ukončení 1. světové války.³³ Z výše uvedených údajů vyplývá, že bojů ve Francii se zúčastnilo více než 30 000 krajanů. Spolu s ostatními příslušníky

³³ VÚA-VHA, fond České Národní Sdružení v Americe – Vojenský výbor, kart. 16.

čs. legií ve Francii, v Itálii a v Rusku bojovalo na frontách 1. světové války na straně dohodových mocností více než 100 000 Čechů a Slováků.³⁴

Krajané v USA a v Kanadě prokázali svůj vztah ke „staré vlasti“ konkrétními činy nejen v letech 1. světové války, ale i v období následujícím. Masivní materiální a finanční pomoc krajanů v Americe československému zahraničnímu odboji v letech 2. světové války je toho jednoznačným důkazem.

---

³⁴ T. G. Masaryk uvádí následující čísla o počtech vojáků československé zahraniční armády: vojsko ruské 92 000 mužů, vojsko francouzské 12 000 mužů a vojsko italské 24 000 mužů. MASARYK, T. G.: *c. d.*, s. 331.

Přílohy

Obr. 1

**LIDOVÁ SLAVNOST
A PLES.**

_____
Pořádá _____

ČESKÉ NÁR. SDRUŽENÍ

**v pondělí dne 15. listopadu 1915
v Sokolovně.**

P R O G R A M.

1. Svojí k svému,	Hlahol
2. Přednáška, učitel V. Beneš o poměrech českých	
3. Naše zpěvy,	Hlahol

Vstupné 25c na každé vstupence je číslo, a šťastné číslo vyhraje houpk. Tah na slavnosti.

Hrůza vládne v Čechách -- Beneš o ní bude mluvit.
Co nikde nebylo vytištěno, o čem šeptalo se jen mezi zasvěcenými osobami, dozvíme se v pondělí.

V listopadu 1915 začal ve Spojených státech veřejně vystupovat Vojta Beneš, bratr E. Beneše. Do roku 1918 uskutečnil po celých Spojených státech více než 300 přednášek při různých příležitostech.

Plakát s oznámením o konání přednášky V. Beneše.

VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 19.

Obr. 2

**VEŘEJNOU
SCHŮZI**
svolává

Nár. Soc. Vzděl. Beseda J. V. Frič
DO PLZEŇ. AUDITORIA
na Blue Island Ave., blíže 18. ulice

ve středu 10. BŘEZNA 1915

Na programu:

Američtí Češi a boj za politické osvobození českého národu.

*Promluví pp.: Dr. Vojan, tajemník Nár. Sdružení,
Jos. Tvrzický-Kramer, redaktor.*

Hudba Prv. Čes. Sboru Tamburašů

Vstup volný **Začátek přesně v 7.30 večer**

Dvorana byla propůjčena k tomuto účelu Výp. Spolkem Bořivoj zdarma. Obrátek

437 Tiak J. J. Sayk, 3550 W. 29th St.

Beseda J. V. Frič organizovala v průběhu války řadu akcí k seznámení krajanů se situací v československém zahraničním odboji.

VÚA-VHA Praha fond Národně sociální (vzdělávací)
beseda J. V. Frič, kart. 1.

Obr. 3

Dobrovolníci v Probulově před odchodem do kanadské armády.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 4

ZPRAVODAJ

ČESKÉHO NÁRODNÍHO SDRUŽENÍ ZA DUBEN 1917

Prátelé:—

Náš zpravodaj Vás zastihne v době, kdy Spojené Státy přerušují diplomatické styky s Rakouskem, hotoví se snad k vypovězení války také habsburské dynastii.

V této době nastala nám povinnost prokázat úp'nou pohotovost a odhodlanost takovou, jakou projevíli naši krajané v sesterské republice francouzské na samém počátku války. Ze Sokola parížského sloužili pod prapory republiky 192 Sokolové z celkového počtu 214 členů. Na šest set Čechů ve Francii nabídl své služby armádě francouzské a většina jich také účastnila se bojů na různých frontách i na Balkáně.

Česká Amerika na bojišti evropském je dnes reprezentována pouze členy odbočky Národního Sdružení v Michel, Alta Canada a právě odjíždí česká setnina 223. kanadského pluku do Evropy v síle více než 200 mužů, většinou členů Českého Národního Sdružení z Chicaga, dále z Cleve'andu. Zastoupeny jsou dále odbočky: San Francisco, Detroit, St. Louis, Philade'phia, Cicero, Cedar Rapids, mimo krajany z Kanady. Setnina tato bude jistě české Americe ku cti a sluší jen litovati, že nedosáhla plného počtu 250 mužů.

V této chvíli je naší povinností přičinit se ze všech sil, aby také Češi a Slováci ze Spojených Států snažili se, bude-li možno, vypravit do pole aspoň jeden ne-li více československých pluků. První pokus zahájen prací vojenského výboru ústředny Českého Národního Sdružení a Obce Sokolské v Americe, jenž tímto vyzývá všechny odbočky Českého Národního Sdružení stejně jako sokolské sbory, aby se ihned připravily a hlavně aby zavedly seznam všech zbraně schopných Čechů ve své osadě.

Jě záhodno, aby nikdo a nikde nepodnikal vojenskou akci na svou pěst a aby se veškerá práce a agitace děla s vědomím našeho vojenského výboru, jenž je složen takto: za ústřední výbor Č. N. S.: Jarka Kořář, Dr. Jaroslav Smetanka, Jos. Tvrzický, za Sokolskou Obec v Americe: F. J. Kubeč, Stan. Šimeček, Adolf Vlk.

Všecku korespondenci adresujte výhradně na Bohemian National Alliance, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill., protože kancelář naše vyřizuje veškerou korespondenci s akcí vojenskou související. Vydání s tím spojené hraří z poloviny Č. N. S., z poloviny Obec Sokolská.

Vojenský výbor žádá všechny odbočky a všechny sokolské sbory, aby zaslaly:

1. Přihlášky krajanů do československé legie, jak se tento pluk jmenuje.
2. Seznam všech krajanů pokud již jsou zařazení do jednotlivých pluků národní obrany neb milice.
3. Necht' působí k tomu, aby krajané prohlédnutí po případě lékařem-krajanem a shledání za schopné vojenské služby možno-li odeštváli do Chicaga a dali se odvést v Chicagu.

Není jisto zda, jak žádáme vojenské úřady, bude dovoleno hradit z peněz vládních cestovné těm, kdož se dají odvést v Chicagu k československé legii. Nutno však za každou cenu legii tuto uskutečnit dříve než zavedena bude konškrpce (nucený odvod) aby byla zřejma ochota a obětavost naší mládeže a aby po případě, jestli že vláda rozhodne se k vyslání vojska do Francie, byla nakloněna vyhovět našemu přání, aby československý pluk byl první, jenž by byl poslán do Francie.

Zpravodaj ČNS z dubna 1917 přináší informace o odjezdu prvních československých dobrovolníků v kanadské armádě na evropské bojiště. VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 1.

Obr. 5

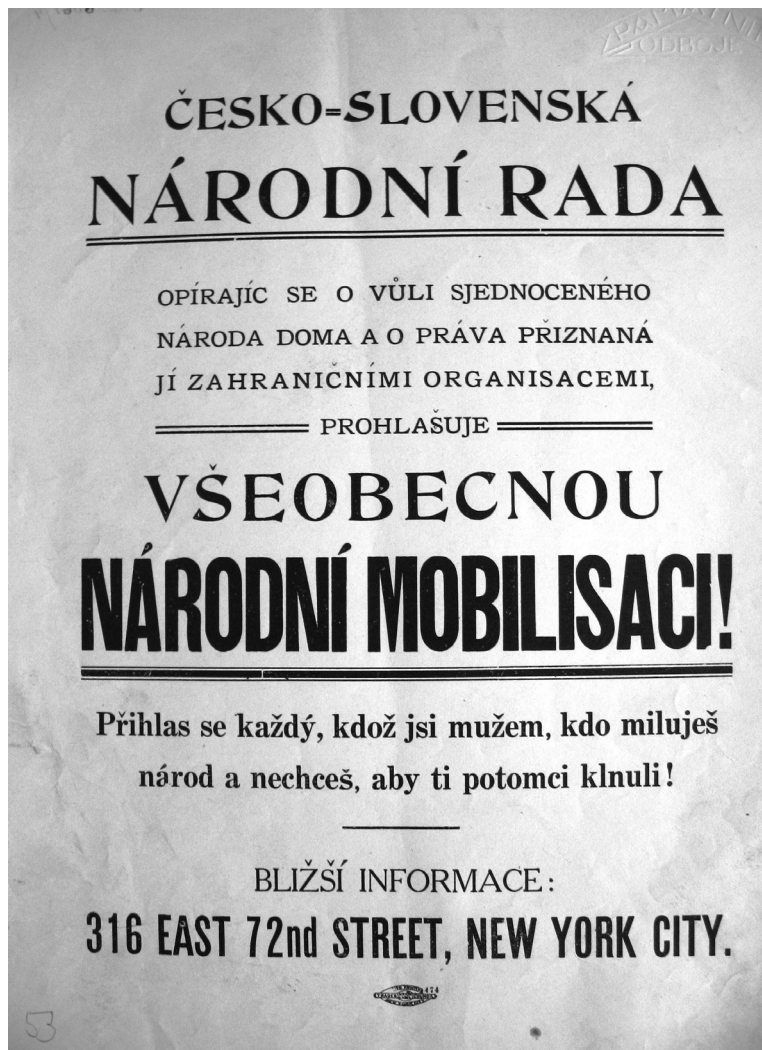
Dobrovolníci z řad Sokolů před odjezdem do Kanady.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 6

Dobrovolníci – Češi a Slováci z USA v kanadské armádě.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 7

Po jednání gen. M. R. Štefánika s představiteli vlády USA organizovali krajané mobilizaci dobrovolníků do autonomní československé armády ve Francii.

VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe –
Vojenský výbor, kart. 16.

Obr. 8

Jedna z prvních organizací Včelek v Chicagu.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 9

Lide český a slovenský!

Mohutná revoluce československého lidu, která má ukázati světu, že jsme silným a nezdolným národem, jemuž vždy byla svoboda nejvyšším ideálem, dospěla již k vrcholnému bodu! Lid náš doma krvácí a hladoví, ale přece zvedl svou pěst a chce svá práva. Jest zapotřebí, abychom i my konečně se zvedli a šli do pole, kde měřena bude hodnota naše. Musíme dáti i my svou obět krve.

V neděli, dne 14. července
večer přijde k nám a promluví
v síni Machově, v Prague,
důstojník Československé armády ve Francii, poručík

OLDŘICH ŠPANIEL

Poví nám o tom, jak se armáda československá organizovala, jak bojovala a co pro ni učiniti máme.

Přijďte všichni Čechoslováci!
Vstup volný! Sbírka nebude žádná!

Daniš Pokrok Omaha, Nebr.

V USA působila skupina důstojníků 21., 22. a 23. pluku československých legií z Francie. Uskutečnili desítky přednášek a propagačních akcí po celých Spojených státech. K nejvíce navštěvovaným patřily akce poručíka Oldřicha Španiela.

VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe –
Vojenský výbor, kart. 16.

Obr. 10

Skupina československých dobrovolníků v americké armádě na Havaji.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 11

1037

BAZAR!

Ve prospěch česko-slovenské armády ve Francii pod záštitou všech
Čechů a Slovanů tábořské osady, bude uspořádán

V OPERA HOUSE

V TABOR, S. D.

v Sobotu a v Neděli, 15 a 16 června

1918

Uvítací řeč přednese Msgr. E. A. Bouška; Dr. F. A. Sedláček z Omahy
bude řečniti v sobotu odpoledne, a p. Vojta Beneš v neděli odpoledne.

**V sobotu večer bude uspořádán pěkný hudební
zpěvní a divadelní program.**

**V neděli večer zakončení bazáru, kontestu na
královnu, atd., a pak taneční zábava.**

Podrobný program bude vydán později.

Každý může něčím přispěti a každý by měl přijíti

Věci darované budou prodávány na oba dni.

Čistý výtěžek půjde těm mužům kteří se bijí, by český národ byl vy-
svobozen z otroctví a nadvlády Hunů.

**Připravte se na bazár v Táboře a
přijďte jedenkaždý.**

Každou informaci ohledně bazáru poskytnou tyto výboři:
J. F. Kostel, předseda. J. F. Mikolášek, tajemník. J. A. Wagner, pokladník.

Kindly Post up this bill in your place of business.

Oznámení o konání tradičního Bazaru ve prospěch čs. legionářů
ve Francii a akcí s ním souvisejících.

VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe, kart. 19.

Obr. 12

Hlavní odvodní kancelář pro československou armádu ve Francii ve vojenském táboře ve Stamfordu.
Fotoarchív VÚA-VHA Praha.

Obr. 13

Formulář, který podepisovali dobrovolníci po nástupu
do vojenského tábora ve Stamfordu.
VÚA-VHA Praha, fond České Národní Sdružení v Americe –
Vojenský výbor.

RESUMÉ

*POMOC KRAJANŮ V USA ČESKOSLOVENSKÉMU ZAHRANIČNÍMU ODBOJI
A PŘI BUDOVÁNÍ ZAHRANIČNÍHO VOJSKA V OBDOBÍ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY*

Príspevek se zabývá pomocí českých a slovenských krajanů v USA československému zahraničnímu odboji v období 1. světové války. První část ukazuje situaci v krajauském hnutí na počátku války, formy pomoci strádajícím ve staré vlasti a českým a slovenským vojákům rakousko-uherské armády v zajateckých táborech dohodových států a jejich spojenců. Následující část příspěvku se zabývá otázkou sjednocení krajauského hnutí v roce 1915 a poskytováním pomoci čs. zahraničnímu odboji v čele s T. G. Masarykem. Druhá polovina příspěvku ukazuje úsilí krajanů směřující k pomoci při budování československé zahraniční armády ve Francii a v přípravě dobrovolníků ve vojenském táboře ve Stamfordu.

Klíčová slova: zahraniční vojsko, armáda, první světová válka, T. G. Masaryk, Spojené státy, samostatný stát, České národní sdružení, Slovenská liga

SUMMARY

*THE SUPPORT OF COMPATRIOTS IN THE USA
TO THE CZECHOSLOVAK FOREIGN RESISTANCE
AND IN BUILDING UP FOREIGN ARMY DURING THE FIRST WORLD WAR*

The article deals with the support of Czech and Slovak compatriots in the USA to the Czechoslovak Foreign Resistance during the First World War. The first part shows a situation in the compatriot's movement at the beginning of the war, the ways of the support to people in need in old homeland as well as Czech and Slovak soldiers of the Austro-Hungarian army kept in prisoner-of-war camps belonging to the Allied Powers and their allies. The following part deals with the question of the unification of the compatriot's movement in the year 1915 and supporting the Czechoslovak Foreign Resistance led by T. G. Masaryk. And finally, the second section of the article analyses the effort of compatriots to build up the Czechoslovak foreign army in France and to train volunteers in the military camp in Stamford.

Key words: foreign army, military, First World War, T. G. Masaryk, the United States, autonomous state, Czech National Club, Slovak League

prof. PhDr. František Hanzlík, CSc.
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
e-mail: frantisek.hanzlik@unob.cz